

Redakcja naukowa
Anna Adamik

Kształtowanie konkurencyjności i przewagi konkurencyjnej małych i średnich przedsiębiorstw

Wydawnictwo C.H. Beck

Kształtowanie konkurencyjności
i przewagi konkurencyjnej
małych i średnich przedsiębiorstw

Zespół autorski

- Anna Adamik**
Politechnika Łódzka
- Małgorzata Adamska**
Politechnika Opolska
- Agata Austen**
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
- Anna Baraniecka**
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, WGRiT w Jeleniej Górze
- Tadeusz Falencikowski**
Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku
- Hanna Górską-Warsewicz**
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
- Bogusław Kaczmarek**
Uniwersytet Łódzki
- Maciej Koczerga**
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
- Ewa Kowalska-Napora**
Politechnika Opolska
- Karol Krajewski**
Akademia Morska w Gdyni
- Lukasz Małys**
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
- Anna Męczyńska**
Politechnika Śląska
- Anna Michna**
Politechnika Śląska
- Agnieszka Połomska-Jasienowska**
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, WGRiT w Jeleniej Górze
- Milena Ratajczak-Mrozek**
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
- Magdalena Ratalewska**
Uniwersytet Łódzki, Filia w Tomaszowie Mazowieckim
- Karolina Sadowska**
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
- Renata Sękowska**
Politechnika Śląska
- Krzyszyna Sobczak**
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
- Izabella Steinerowska-Streb**
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
- Marianna Strzyżewska**
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
- Krzysztof Zowada**
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Redakcja naukowa
Anna Adamik

Kształtowanie konkurencyjności i przewagi konkurencyjnej małych i średnich przedsiębiorstw

Wydawnictwo C.H. Beck
Warszawa 2011

Wydawca: Joanna Perzyńska

Redaktor merytoryczny: Barbara Wardein

Projekt okładki i stron tytułowych: Grażyna Faltyń

Ilustracja na okładce: Nikada,

@iStockPhoto.com/gollykim,

@iStockPhoto.com/Yuvi_Arcurs

Seria: Zarządzanie

Podseria: Przedsiębiorczość

Recenzenci: prof. dr hab. Bohdan Godziszewski

prof. dr hab. Ryszard Grądzki

prof. dr hab. Bogusław Kaczmarek

Publikacja dofinansowana przez Katedrę Zarządzania Politechniki Łódzkiej

© Wydawnictwo C.H. Beck 2011

Wydawnictwo C.H. Beck Sp. z o.o.

ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa, tel. 22 33 77 600

Skład i łamanie: Studio Graficzne MIMO, Michał Moczarski

Druk i oprawa: Interdruk, Warszawa

ISBN 978-83-255-2749-5

ISBN e-book 978-83-255-2750-1

Spis treści

Wstęp (<i>Anna Adamik</i>)	11
Część 1. Podstawy kształtowania przewagi konkurencyjnej i konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw	13
Rozdział 1. Konkurencyjność i przewaga konkurencyjna MSP w teorii i praktyce (<i>Anna Adamik</i>)	15
1.1. Wprowadzenie	15
1.2. Podstawy teorii konkurencyjności i przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw	16
1.3. Specyfika konkurencyjności i przewagi konkurencyjnej MSP	21
1.4. Praktyka budowy konkurencyjności MSP na przykładzie regionu łódzkiego	27
1.5. Podsumowanie	30
Rozdział 2. Konkurencyjność sektora MSP w Polsce (<i>Krystyna Sobczak</i>)	31
2.1. Pojęcie konkurencyjności	31
2.2. Czynniki wpływające na konkurencyjność przedsiębiorstwa	33
2.2.1. Czynniki wpływające pozytywnie na konkurencyjność MSP	34
2.2.2. Czynniki osłabiające konkurencyjność MSP	35
2.3. Czynniki wywierające wpływ na konkurencyjność MSP w opinii przedsiębiorców	36
2.4. Innowacyjność a konkurencyjność MSP	41
Rozdział 3. Analiza kapitału rynkowego i jego wpływ na funkcjonowanie organizacji (<i>Małgorzata Adamska</i>)	43
3.1. Wprowadzenie	43
3.2. Kapitał intelektualny i jego struktura	43
3.3. Kapitał rynkowy organizacji	46
3.3.1. Kapitał kliencki	48

3.3.2. Kapitał kontrahentów	51
3.3.3. Kapitał konkurencji	53
3.4. Podsumowanie	54
Rozdział 4. Determinanty efektywności alokacji zasobów przez małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarkach rynkowych	
(<i>Izabella Steinerowska-Streb</i>)	55
4.1. Wprowadzenie	55
4.2. Sprzężenia popytowo-podażowe podmiotów w gospodarce rynkowej	56
4.3. Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarkach rynkowych	58
4.4. Czynniki determinujące efektywność alokacji zasobów	61
4.5. Podsumowanie	64
Rozdział 5. Znaczenie wizerunku w budowaniu pozycji konkurencyjnej na rynku MSP	
(<i>Magdalena Ratalewska</i>)	67
5.1. Czym jest konkurencyjność?	67
5.1.1. Konkurencyjność	68
5.1.2. Przewaga konkurencyjna	68
5.2. Wizerunek jako czynnik budowania przewagi konkurencyjnej MSP	70
5.2.1. Istota wizerunku	70
5.2.2. Wpływ wizerunku na tworzenie przewagi konkurencyjnej MSP	74
5.3. Wizerunek a tożsamość – identyfikacja wizualna	76
5.4. Podsumowanie	77
Rozdział 6. Kształtowanie marek przez małe i średnie przedsiębiorstwa sektora żywnościowego	
(<i>Hanna Górską-Warsewicz</i>)	79
6.1. Wprowadzenie	79
6.2. Materiał i metodyka	80
6.3. Marka i jej znaczenie z perspektywy przedsiębiorstwa i konsumenta	80
6.4. Koncepcja Kellera i Lehmana – ujęcie teoretyczne	82
6.4.1. Pierwsza płaszczyzna decyzyjna w koncepcji Kellera i Lehmana	82
6.4.2. Druga płaszczyzna decyzyjna w koncepcji Kellera i Lehmana	85
6.4.3. Trzecia płaszczyzna decyzyjna w koncepcji Kellera i Lehmana	86
6.4.4. Czwarta płaszczyzna decyzyjna w koncepcji Kellera i Lehmana	88
6.4.5. Piąta płaszczyzna decyzyjna w koncepcji Kellera i Lehmana	88
6.5. Koncepcja Kellera i Lehmana – ujęcie implementacyjne na potrzeby kształtowania marek w małych i średnich przedsiębiorstwach sektora żywnościowego	90
6.6. Podsumowanie	96

Część 2. Strategie i uwarunkowania budowy przewagi konkurencyjnej małych i średnich przedsiębiorstw	99
Rozdział 7. Zarządzanie relacjami z interesariuszami (<i>Agata Austen</i>)	101
7.1. Wprowadzenie	101
7.2. Teoria interesariuszy w zarządzaniu publicznym	102
7.3. Relacje z interesariuszami	105
7.4. Zarządzanie relacjami z interesariuszami w organizacjach publicznych – wyniki badań empirycznych	109
7.5. Podsumowanie	115
Rozdział 8. Determinanty wyboru strategii rynkowych przez przedsiębiorstwa sektora żywnościowego (<i>Karol Krajewski</i>)	116
8.1. Wprowadzenie	116
8.2. Strategie konkurencji a zachowania małych przedsiębiorstw sektora żywnościowego	117
8.3. Istota i determinanty funkcjonowania rynku żywnościowego	120
8.4. Uwarunkowania wyboru strategii rynkowych przez małe i średnie przedsiębiorstwa sektora żywnościowego	124
8.5. Podsumowanie	129
Rozdział 9. Niedoceniane naśladownictwo – rozwój nowych przedsiębiorstw a konkurencja (<i>Maciej Koczerga</i>)	132
9.1. Wprowadzenie	132
9.2. Wspieranie innowacyjności w polityce gospodarczej	133
9.3. Innowacyjność w przedsiębiorstwach	134
9.3.1. Przedsiębiorcy a pragnienie bycia wyjątkowym	137
9.3.2. Przecenianie innowacyjności technicznej	138
9.4. Innowacyjność a percepcja	139
9.5. Znaczenie imitacji	140
9.6. Imitacje istniejących produktów i rozwiązań	141
9.7. Późniejsze wejście na rynek jako strategia	142
9.8. Przewaga drugiego gracza	143
9.9. Konkurowanie a wartość dla klienta	144
Rozdział 10. Zarządzanie łańcuchem dostaw a rozwój małych i średnich przedsiębiorstw (<i>Anna Baraniecka</i>)	147
10.1. Wprowadzenie	147
10.2. Krótka charakterystyka koncepcji zarządzania łańcuchem dostaw	148
10.3. Doskonałość w zarządzaniu łańcuchem dostaw	150
10.4. Uwarunkowania wykorzystania SCM w Polsce	153
10.5. Podejście małych i średnich przedsiębiorstw do zarządzania łańcuchem dostaw	156

10.6. Poziomy gotowości małych i średnich przedsiębiorstw do zarządzania łańcuchem dostaw	158
10.7. Podsumowanie	159

Rozdział 11. Logistyczne aspekty funkcjonowania małych i średnich

przedsiębiorstw (<i>Krzysztof Zowada</i>)	160
11.1. Wprowadzenie	160
11.2. Rola logistyki w działalności firmy	161
11.3. Specyfika małych i średnich przedsiębiorstw a logistyka	162
11.4. Decyzje logistyczne w MSP	165
11.5. MSP jako ogniwo w łańcuchu dostaw	167
11.6. Podsumowanie	169

Rozdział 12. Jednolitość decyzji w łańcuchu dostaw w przestrzeni wirtualnej

(<i>Ewa Kowalska-Napora</i>)	170
12.1. Wzorce kryterialne służące do określenia miar przestrzeni	170
12.1.1. Klasyczna teoria decyzji, oparta na parametryzacji decyzyjnej – studium przypadku	172
12.1.2. Wartość relatywna produktu logistycznego	174
12.2. Topologia przestrzeni decyzji jako kontinuum zmian	176
12.2.1. Konstruowanie ogólnego modelu pomiaru	176
12.2.2. Implementacja założeń pola szacowań	181
12.3. Wartość niematerialna jako wyznacznik właściwej strategii	183

Część 3. Rola współdziałania małych i średnich

przedsiębiorstw z otoczeniem rynkowym w kształtowaniu przewagi konkurencyjnej	185

Rozdział 13. Menedżerowie w procesie budowania wiedzy na rzecz małych

i średnich przedsiębiorstw (<i>Bogusław Kaczmarek</i>)	187
13.1. Wprowadzenie	187
13.2. Specyfika funkcjonowania MSP	188
13.3. Współpraca menedżerów w procesie pozyskiwania i wykorzystywania wiedzy	189
13.3.1. Motywy współpracy menedżerów z jednostkami otoczenia biznesowego województwa łódzkiego	190
13.3.2. Zakres przedmiotowy współpracy menedżerów z jednostkami otoczenia biznesu	191
13.4. Podsumowanie	193

Rozdział 14. Współpraca z podmiotami zewnętrznymi a wyniki rynkowe małych i średnich przedsiębiorstw – analiza empiryczna (*Łukasz Małys*) .....

14.1. Wprowadzenie	194

14.2. Analiza kooperacji małych i średnich przedsiębiorstw z podmiotami zewnętrznymi	195
14.2.1. Metodyka badań	195
14.2.2. Współpraca przedsiębiorstw sektora MSP z podmiotami zewnętrznymi ...	196
14.2.3. Współpraca przedsiębiorstw sektora MSP z podmiotami zewnętrznymi a wyniki rynkowe	199
14.3. Podsumowanie	205
Rozdział 15. Motywy współpracy małych i średnich przedsiębiorstw	
– wyniki badań (<i>Milena Ratajczak-Mrozek</i>)	206
15.1. Wprowadzenie	206
15.2. Motywy i korzyści ze współpracy przedsiębiorstw sektora MSP	207
15.3. Motywy współpracy – prezentacja wyników badań	209
15.3.1. Metodyka badań	209
15.3.2. Motywy współpracy postrzegane przez badane przedsiębiorstwa	210
15.3.3. Motywy współpracy związane z technologią i innowacyjnością	214
15.4. Podsumowanie	217
Rozdział 16. Umowy regulujące proces sprzedaży jako formy współdziałania gospodarczego małych przedsiębiorstw (<i>Agnieszka Połomska-Jasienowska</i>)	218
16.1. Wprowadzenie	218
16.2. Pojęcie współdziałania i podstawowe terminy z nim związane	219
16.3. Metodyka oraz wyniki prowadzonych badań	227
16.4. Podsumowanie	233
Rozdział 17. Offshoring przedsiębiorstw usługowych – analiza procesu i jego wpływ na sektor MSP (<i>Karolina Sadowska</i>)	235
17.1. Wprowadzenie	235
17.2. Firmy sektora MSP w Unii Europejskiej	236
17.3. Outsourcing i offshoring jako odpowiedź przedsiębiorstw na zmieniające się uwarunkowania rynkowe	238
17.4. Offshoring w praktyce małych i średnich przedsiębiorstw usługowych w Polsce	246
17.5. Podsumowanie	249
Rozdział 18. Modele biznesu w sektorze turystycznym – ujęcie relacyjne (<i>Tadeusz Falencikowski</i>)	250
18.1. Wprowadzenie	250
18.2. Pojęcie modeli biznesu	251
18.3. Normatywne modele biznesu	253
18.4. Formalnoprawne modele działalności turystycznej	255
18.5. Modele biznesu turystycznego	256
18.6. Podsumowanie	258

Część 4. Internacjonalizacja w teorii i praktyce kształtowania konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw	261
Rozdział 19. Wpływ internacjonalizacji polskich przedsiębiorstw na ich wyniki ekonomiczne (<i>Marianna Strzyżewska</i>)	263
19.1. Sformułowanie problemu	263
19.2. Problem zależności między internacjonalizacją przedsiębiorstw a ich wynikami ekonomicznymi w literaturze zagranicznej i polskiej	264
19.3. Konceptualizacja badania	267
19.3.1. Teza badania i jej operacjonalizacja	267
19.3.2. Metoda pozyskania danych	270
19.4. Kontekstualizacja analizy wyników badania	270
19.4.1. Cechy podmiotów objętych badaniem	271
19.4.2. Specyfika okresu objętego badaniem	272
19.4.3. Efekt kraju pochodzenia	273
19.5. Analiza wyników statystycznych	274
19.5.1. Poziom zaangażowania przedsiębiorstw w internacjonalizację	274
19.5.2. Poziom częściowych składowych SWI	275
19.5.3. Zależność między SWI i zmianami w poziomie sprzedaży ogółem oraz sprzedaży na rynkach zagranicznych	276
19.5.4. Zależność między SWI i rentownością sprzedaży ogółem oraz rentownością sprzedaży na rynkach zagranicznych	277
19.6. Wnioski z wyników badania	278
19.6.1. Wnioski o charakterze teoretycznym	278
19.6.2. Wniosek o charakterze metodologicznym	279
19.6.3. Wnioski o charakterze normatywnym dla praktyków	280
Rozdział 20. Budowanie przewagi konkurencyjnej małych i średnich przedsiębiorstw przez umiędzynarodowienie działalności – koncepcja kwestionariusza ankiety (<i>Renata Sękowska, Anna Michna, Anna Męczyńska</i>)	281
20.1. Wprowadzenie	281
20.2. Umiędzynarodowienie działalności a budowa przewagi konkurencyjnej MSP	282
20.3. Modele umiędzynarodowienia działalności gospodarczej	283
20.4. Wybrane narzędzia badawcze stosowane w badaniach nad umiędzynarodowieniem działalności gospodarczej MSP	288
20.5. Koncepcja kwestionariusza ankiety jako narzędzia diagnozującego stopień umiędzynarodowienia MSP	291
Bibliografia	295
Słowniczek	313
Indeks	321

Wstęp

W krajach o gospodarce rynkowej mała firma jest najpopularniejszą, a zarazem najbardziej dynamiczną formą działalności gospodarczej. Małe i średnie przedsiębiorstwa intensywnie przyczyniają się tam do rozwoju i dobrobytu gospodarki oraz odgrywają rolę stabilizatora gospodarczego. Bezspornym jest więc fakt, że należy monitorować i wspierać procesy rozwoju i kształtowania konkurencyjności tej grupy organizacji.

Aby przybliżyć czytelnikom możliwość uczestniczenia w tym procesie, przygotowano niniejszą monografię. Skierowana jest ona zarówno do osób zajmujących się badaniem problemów zarządczych i rozwojowych MSP, jak i do studentów zarządzania, którzy zgłębiając tajniki zakładania, prowadzenia oraz rozwoju różnego typu organizacji, muszą także rozumieć specyfikę prowadzenia działalności gospodarczej w małym wymiarze. Mamy nadzieję, że sięgną po nią także praktycy (właściciele i menedżerowie MSP), których zainspiruje przy podejmowaniu decyzji kształtujących przyszłość i konkurencyjność prowadzonych przez nich firm.

W prezentowanej pracy przedstawiciele wiodących polskich uczelni wyższych starają się przybliżyć nie tylko specyfikę procesów kształtowania konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw, ale i podzielić się wynikami swych badań nad działaniami budującymi ich przewagę rynkową w różnych obszarach.

Aby płynnie poprowadzić zainteresowanych przez omawiane zagadnienia, podzielono monografię na cztery części. Pierwsza stanowi wprowadzenie do dalej pogłębianej tematyki. Zebrano w niej omówienia podstawowych dla kształtowania konkurencyjności i przewagi konkurencyjnej obszarów. Analizy rozpoczynają badania istoty konkurencyjności, przewagi konkurencyjnej MSP oraz czynników je kształtujących. Przybliżone zostały kwestie zasobowe jako elementy determinujące efektywność badanej grupy przedsiębiorstw. Wśród zasobów istotnych dla konkurencyjności MSP w szczególności sposób doceniono wizerunek i markę.

Część druga dotyczy uwarunkowań i strategii mających dziś znaczny wpływ na konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw. Przedstawiono w związku z tym problematykę zarządzania relacjami z interesariuszami oraz różnego typu determi-

nanty wyboru strategii rynkowych. Zaznaczono znaczenie w procesach kształtowania przewagi konkurencyjnej MSP nie tylko rozwiązań innowacyjnych, ale i umiejętnego naśladownictwa. Przeanalizowano coraz to szerzej dyskutowane i praktykowane logistyczne aspekty funkcjonowania małych przedsiębiorstw, w tym zarządzanie łańcuchem dostaw oraz działalność w przestrzeni wirtualnej.

W części trzeciej starano się zaznaczyć, że w procesach kształtowania przewagi konkurencyjnej MSP wyjątkową rolę odgrywa umiejętność współpracy z otoczeniem rynkowym. W tym celu na wstępie przedstawiono rolę menedżerów w procesach współdziałania firm sektora MSP, a w dalszej kolejności ukazano korzyści płynące z kooperacji opisywanej grupy przedsiębiorstw z zewnętrznymi podmiotami rynkowymi. W ramach pogłębienia analiz skupiono się nad motywami podejmowania przez MSP związków współpracy. Zaznaczono też istotną rolę modelowania biznesu i procesów offshoringu.

Część czwarta to zasygnalizowanie ważnej dla kształtowania konkurencyjności i przewagi MSP zdolności do wychodzenia i skutecznego funkcjonowania na rynkach zagranicznych. Wagę problemu ukazują analizy zestawiające poziom zaangażowania w internacjonalizację z wynikami ekonomicznymi przedsiębiorstw. Wątek ten rozwijają badania procesów budowy przewagi konkurencyjnej kreowanej przez MSP w drodze umiędzynarodowienia działalności.

Wydaje się, że poruszane w poszczególnych rozdziałach zagadnienia nie tylko pogłębiają wiedzę z zakresu procesów i uwarunkowań działań kształtujących konkurencyjność funkcjonujących wspólnie małych i średnich przedsiębiorstw, ale i ją znacząco empirycznie weryfikują. Praca ta może zatem stanowić wartościowy wkład w procesy głębszego poznania, lepszego zrozumienia i sprawniejszego prowadzenia działalności gospodarczej w mniejszych rozmiarach. Jednocześnie tworzy też możliwości nie tylko dalszych przemyśleń i badań w tym zakresie, ale i inicjowania i podejmowania strategicznych dla wielu przedsiębiorstw realnych zmian organizacyjnych oraz inwestycji.

Część 1

Podstawy kształtowania przewagi konkurencyjnej i konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw

---

KONKURENCYJNOŚĆ I PRZEWAGA KONKURENCYJNA MSP W TEORII I PRAKTYCE

1.1. Wprowadzenie

Ze względu na rosnącą wraz z procesami globalizacyjnymi rolę konkurencji nasila się w ostatnich latach zainteresowanie towarzyszącymi jej procesami konkurowania. Coraz więcej osób pisze o konkurencyjności, klasyfikuje ją, a także próbuje definiować. Niestety, często nie ułatwia to zrozumienia istoty tego zjawiska, przeciwnie – wprowadza pojęciowy i klasyfikacyjny chaos. Coraz częściej pojęcia konkurencji, konkurencyjności i związanej z nimi przewagi konkurencyjnej są mylnie używane, a nawet bezpodstawnie zastępowane. Taki stan nie tylko nie ułatwia badań literaturowych zagadnienia, ale i analiz praktycznych z tego zakresu, a stanowią one obszar coraz istotniejszy dla długookresowego rozwoju współczesnych przedsiębiorstw.

Wiedza o istocie i skutecznym kształtowaniu konkurencyjności jest dziś w szczególności niezbędna dominującym w większości systemów gospodarczych małym i średnim przedsiębiorstwom, które choć odgrywają kluczową rolę w gospodarce, a w wielu przypadkach posiadają specyficzną dla siebie przewagę konkurencyjną, to jednak wciąż nie mają takiej siły przebiccia na rynku jak duże przedsiębiorstwa.

Sytuacja ta zainspirowała badaczy do podjęcia próby systematyzacji zagadnienia konkurencyjności oraz ukazania specyfiki konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw w teorii i praktyce. Stały się one w ten sposób celem tego rozdziału. W części empirycznej skupiono uwagę na MSP regionu łódzkiego, gdyż tę grupę przedsiębiorstw autorka od kilku już lat obserwuje w ramach badań prowadzonych w Katedrze

Zarządzania Politechniki Łódzkiej, a zachowania wśród nich dostrzeżone ukazują pewne tendencje charakterystyczne dla większości małych i średnich przedsiębiorstw.

1.2. Podstawy teorii konkurencyjności i przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw

Konkurencyjność, jak pisze M.J. Stankiewicz [2002, s. 86], była zawsze istotnym warunkiem powodzenia przedsiębiorstw, a w dobie rozszerzania się rynków unijnych i globalizacji stała się imperatywem kategoriowym ich istnienia. Przedsiębiorstwa niekonkurencyjne, niezdolne do tworzenia tej wartości co najmniej na poziomie normalnym, muszą po prostu upaść, dlatego kluczowym zadaniem zarządzania przedsiębiorstwem jest zapewnienie mu odpowiedniego poziomu konkurencyjności. Czym zatem jest ta „magiczna” konkurencyjność? Literatura tematu podpowiada, iż konkurencyjność można rozumieć na co najmniej dwa sposoby: (1) jako atrybut, cechę, wynik czy rezultat, lub też (2) jako proces dochodzenia do cechy, atrybutu, wyniku, rezultatu, jakim jest konkurencyjność, co jest jednoznaczne z realizowaniem procesu konkurowania, czyli dochodzenia do konkurencyjności [Gorynia, 2009, s. 48]. Konkurencyjność jest więc z jednej strony cechą skutecznego działającego przedsiębiorstwa (ujęcie atrybutowe), z drugiej zaś jest procesem, w którym przedsiębiorstwa rywalizują, zabiegając o jak najkorzystniejsze uregulowania obszarów ich działania (ujęcie procesowe). Konkurencyjność może więc być postrzegana jako zdolność do budowania bogactwa i dobrobytu, a bycie konkurencyjnym to posiadanie większej zdolności do takiego własnego rozwoju. W ten sposób konkurencyjność procesowa prowadzi do osiągnięcia konkurencyjności w ujęciu atrybutowym.

Nie powinno zatem dziwić, że mając na uwadze pierwsze z podejść do definiowania konkurencyjności, tzn. ujęcie atrybutowe, badacze konkurencyjności uznają ją za:

- umiejętność podejmowania działań zmierzających do podniesienia swej atrakcyjności,
- dysponowanie zdolnościami i potencjałem umożliwiającymi osiągnięcie przewagi konkurencyjnej,
- zdolność do przeciwstawiania się konkurencji [Burnewicz, 1993, s. 23],
- umiejętność konkurowania, a więc działania i przetrwania w konkurencyjnym otoczeniu [Gorynia, 2002, s. 48],
- pozycję jednego podmiotu gospodarczego w stosunku do innych podmiotów gospodarczych, ustaloną poprzez porównanie jakości działania i rezultatów w kategoriach wyższości lub niższości [Opolski, 2000],
- zdolność przedsiębiorstwa do sprostania konkurencji ze strony innych podmiotów, utrzymywania i powiększania udziałów rynkowych oraz osiągnięcia w związku z tym odpowiednich zysków [Nowakowski (red.), 2002, s. 32],

- zdolność przedsiębiorstwa do oferowania właściwych towarów i usług, o odpowiedniej jakości i cenie, we właściwym czasie [Olczyk, 2008, s. 15], co w praktyce oznacza efektywniejsze od innych podmiotów rynkowych zaspokajanie potrzeb konsumentów,
- zdolność do zrównoważonego rozwoju w długim okresie oraz dążność do utrzymywania i powiększania udziałów rynkowych [Lubiński, 1995, s. 10],
- relatywną zdolność do forsowania własnego systemu celów, zamierzeń bądź wartości [Jakubik, 2001, s. 3],
- zdolność do podnoszenia przez przedsiębiorstwa efektywności wewnętrznego funkcjonowania poprzez umocnienie i poprawę swojej pozycji na rynku,
- zdolność przedsiębiorstwa do wytwarzania dóbr (świadczenia usług), które w warunkach wolnego i rzetelnego rynku są akceptowalne przez ich odbiorców [Dobiegała-Korona, Kasiewicz, 2002, s. 90],
- swoistą właściwość przedsiębiorstwa, polegającą na skutecznym utrzymywaniu rosnącej i wyższej od pozostałych uczestników rynku efektywności i produktywności, czyli krótko mówiąc, atrakcyjności rynkowej [Małara, 2006, s. 159],
- posiadanie przez przedsiębiorstwo umiejętności osiągnięcia pozycji lidera w branży [Faulkner, Bowman, 1996, s. 44] dzięki zastosowaniu wszelkiego rodzaju procesów, narzędzi i przeprowadzeniu działań, które prowadzą do zwiększenia wartości użytkowej postrzeganej przez klienta (konkurencyjność podstawowa),
- umiejętność zdobycia trwałej pozycji konkurencyjnej (konkurencyjność kluczowa),
- właściwość określającą możliwości kreowania tendencji sprzyjających rozwojowi przedsiębiorstwa w sposób ciągły,
- zdolność do sprawnego, czyli skutecznego, korzystnego i ekonomicznego osiągnięcia celów na rynkowej arenie konkurencyjności [Stankiewicz, 2002, s. 36] z wykorzystaniem dowolnej liczby narzędzi, instrumentów, strategii, czynników oraz technik konkurowania,
- bardzo istotną właściwość przedsiębiorstwa związaną z formułowaniem i kreacją strategii rozwoju przedsiębiorstwa.

Oceniając przedsiębiorstwo uwzględniające takie podejście, uzyskujemy swoistego rodzaju fotografię zestawu cech, które opisują jego konkurencyjność w danym momencie. Jest to analiza konkurencyjności w ujęciu statycznym. Poprzez porównanie wyników firmy z wynikami rywali można ustalić jej konkurencyjność *ex ante*, czyli konkurencyjność prospektywną (możliwą przyszłą pozycję konkurencyjną przedsiębiorstwa). Na jej podstawie planuje się strategię konkurowania danej firmy, czyli strategię dochodzenia od konkurencyjności potencjalnej (*ex ante*) do konkurencyjności zrealizowanej, rzeczywistej (*ex post*). Osiągnięcie żądanej pozycji konkurencyjnej jest zwykle uwarunkowane uzyskaniem przewagi konkurencyjnej w zakresie zgromadzonego w organizacji potencjału konkurencyjnego (zasoby i umiejętności przedsiębiorstwa zarówno te pierwotne

i wtórne, jak i wynikowe¹, a także te postrzegane szeroko²) oraz (lub) umiejętności wykreowania i skutecznego zrealizowania atrakcyjnej strategii konkurencyjnej. Strategii sprawnie wykorzystującej indywidualnie przez każde przedsiębiorstwo generowane instrumenty konkurowania, tzn. środki świadomie kreowane przez przedsiębiorstwo w celu pozyskania kontrahentów dla obecnej lub projektowanej oferty, do których najczęściej zalicza się m.in.: jakość produktów, cenę, szerokość asortymentu, reklamę, promocję sprzedaży, zakres świadczonych usług przed- i posprzedażnych, warunki i okres gwarancji, warunki płatności, wizerunek firmy, markę produktu.

Przewaga konkurencyjna ujmowana jest zwykle jako wynik zastosowania przez przedsiębiorstwo specyficznego jedynie dla niego, wyjątkowo skutecznego, zbioru instrumentów konkurowania. To także skutek świadomego identyfikowania, wdrażania, rozwoju, ochrony oraz czerpania korzyści z takich unikatowych zasobów i umiejętności (z zakresu wszystkich realizowanych w organizacji ogniw łańcucha wartości), które, będąc poszukiwanymi i cenionymi na rynku, nie są dostępne w takim samym zakresie innym konkurentom [Adamik, 2003, s. 195]. Niektórzy utożsamiają przewagę konkurencyjną z przewagą pozycyjną, opartą na zdobyciu i utrzymaniu wyższej wartości danych wyrobów dla klientów lub osiągnięciu niższych kosztów względnych i uzyskaniu dzięki temu korzystniejszego udziału rynkowego i wyższej zyskowości działań [Day, Wensley, 1988]. Inni natomiast określają ją jako zbiór atutów przedsiębiorstwa cenionych przez rynek, na którym to przedsiębiorstwo funkcjonuje [Strategor, 1995, s. 56]. Jeszcze inni traktują jako mocną stronę, w oparciu o którą firma będzie prowadzić walkę konkurencyjną [Romanowska, 1995, s. 117]. Warta odnotowania wydaje się także interpretacja przewagi konkurencyjnej jako stanu posiadania przez firmę warunków, zasobów itp. pozwalających ochronić zdobytych dotąd klientów przed rywalami, a siebie przed konkurencyjnymi siłami rynku [Thompson, Strickland, 1992, s. 102]³. Często okazuje się także przydatne postrzeganie przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa jako możliwości osiągnięcia przez nie większej wartości dodanej niż inne firmy działające na tym samym rynku [Lynch, 1997] lub też jako efektu kreowania i utrzymywania

---

¹ Zasoby pierwotne to zasoby, z którymi rozpoczynano działalność przedsiębiorstwa, a zatem filozofia działania przedsiębiorcy, jego umiejętności w zakresie zgromadzenia w organizacji *know-how* i innych zasobów, w tym wyposażenia w niezbędny do działania kapitał. Zasoby wtórne to materialne czynniki produkcji (np. środki trwałe, materiały, surowce itp.), zasoby kadrowe, informacyjne, innowacyjne, wypracowane kanały dystrybucji, sposób zorganizowania przedsiębiorstwa. Zasoby wynikowe to *image* (wizerunek, marka), przywiązanie nabywcy do produktu (lojalność klienta) itp.

² Dostrzegane w kulturze przedsiębiorstwa, szeroko pojętych zasobach, strukturze organizacyjnej, wizji strategicznej przedsiębiorstwa oraz właściwej dla przedsiębiorstwa strategii działania.

³ Szanse na nią mają ci, którzy: (1) potrafią zgromadzić i w konkurencyjny sposób wykorzystać wartościowe, rzadkie, trudne do naśladowania i niezastępowalne zasoby i umiejętności (często są nimi więzki majątku rzeczowego i nierzeczowego, włącznie z umiejętnościami kadry kierowniczej, procesami organizacyjnymi i procedurami postępowania oraz informacjami i wiedzą, jaką dysponuje firma); (2) zgromadzą zasoby i umiejętności wzajemnie ze sobą powiązane, kumulujące swą wartość, mające zdolność do systematycznego odnawiania się w razie potrzeb.

lepszych wyników na bazie posiadanych zasobów i warunków konkurowania na obsługiwanych rynkach zaopatrzenia i zbytu niż wyniki konkurentów [Porter, 1985]. Można też dostrzec, że wiąże się ją w literaturze z umiejętnością stosowania takiej strategii kreowania wartości, której nie mogą lub nie umieją zastosować inne firmy w danym sektorze lub rynku.

W dzisiejszych warunkach rynkowych szczególnie cennych wskazówek dostarcza także spojrzenie na przewagę konkurencyjną jako na rezultat wielu konkurencyjnych działań wykonywanych w ramach ogniw łańcucha wartości, tzn. w procesie produkcji, marketingu, sprzedaży itp. Ta opracowana przez M.E. Portera koncepcja uświadamia, że podstawowym źródłem przewagi konkurencyjnej firmy jest sprawność różnych rodzajów działań, jakie organizacja podejmuje, dostarczając na rynek swoje produkty. Każdy rodzaj działalności (projektowanie produktu, zaopatrzenie, produkcja, marketing, usługi posprzedażne itp.) ma swój wkład w pozycję firmy na rynku i osiąganą przez nią wartość. Każde z tych działań może w swoisty sposób wpływać na względną wielkość kosztów przedsiębiorstwa oraz tworzyć podstawę procesu zróżnicowania, tak ważnego w procesie budowy przewagi konkurencyjnej [Adamik, Matejun, 2007].

Takie wielopłaszczyznowe postrzeganie przewagi konkurencyjnej generuje wiele możliwości w zakresie identyfikowanych w przedsiębiorstwach rodzajów przewagi. Potencjał firmy może rodzić przewagę konkurencyjną zarówno o charakterze **zewnętrznym** (związaną z wyjątkowym wyróżnieniem się firmy na rynku, w branży, w oczach klientów), jak i **wewnętrznym** (budującą sprawniejszy potencjał zasobów i umiejętności firmy) [Lambin, 2001]. Ponadto obserwując arenę, na której firma skutecznie konkuruje, można dostrzec bądź jej przewagę **lokalną** (miejscową/regionalną, krajową), bądź też **globalną** (w skali międzynarodowej) [Stankiewicz, 2002]. Analizując zaś wypracowane bazy przewagi, możemy, wzorując się na koncepcji Portera [Porter, 1985], mówić też o **przewadze kosztowej**, gdy zdolności firmy pozwoliły w istotny sposób obniżyć koszty jej działań organizacyjnych bądź rynkowych, oraz o **przewadze dyferencycyjnej** [Kaleta, 2000, s. 164–169], gdy potencjał firmy umożliwia jej ponadprzeciętne pozytywne wyróżnienie się z grona rywali rynkowych, np. przez przywództwo jakościowe.

W nowszych podejściach podejmujących się identyfikacji i oceny przewagi konkurencyjnej można odnaleźć zachęty do obserwowania przewagi naturalnej, przewagi relacyjnej [Obłój, 2001], przewagi informacyjnej [Wrzosek, 1999], przewagi elastyczności [Zalewski, 2004], przewagi czasowej [Pierścionek, 2003].

Przewaga naturalna jest związana ze szczególną lokalizacją firmy. Pozwala dzięki lepszemu niż konkurenci usytuowaniu przestrzennemu, np. blisko zasobów złóż, w specjalnej strefie ekonomicznej, w konkurencyjnym klastrze itp., w szerszym stopniu realizować oczekiwania interesariuszy, a więc maksymalizować ich zadowolenie i pozytywną ocenę firmy.

Przewaga relacyjna umożliwia poprzez nawiązane z wyselekcjonowanymi partnerami powiązania podnoszenie jakości ich działań, co przy jednoczesnym umiejętnym ograniczaniu/kształtowaniu kosztów daje szansę na podnoszenie cen i prowadzi do podwyższania rentowności działalności.